

М. Ю. ТАХТАУЛОВА, аспірантка кафедри політичної історії НТУ «ХПІ»

ТОПОНІМІКА ТА ІДЕОЛОГІЯ: ЗМІНИ У ТОПОНІМІЦІ ХАРКОВА В ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

У статті авторка аналізує вплив ідеологічного чинника на трансформацію топонімічної мапи Харкова з 1919 р. по кінець 30-х рр. ХХ ст. Також приділено увагу змінам адміністративно-територіального устрою міста, проаналізовано джерела номінації харківських міських районів та вулиць. Вплив ідеологічного чинника на топонімічну систему значно збіднив її. Незважаючи на певну деідеологізацію урбанонімів міста, чимало з них і сьогодні носить радянські назви, що були увічнені в перші десятиліття радянської влади.

Ключові слова: адміністративний район, вулиця, ідеологія, пропаганда, топонім, урбанонім.

Вступ. Назви міст, містечок, сіл є важливим елементом топонімічної системи окремої території та країни в цілому. Ці назви є одним із суттєвих проявів національної самосвідомості, самоідентифікації, невід'ємною ознакою державно-територіальної приналежності. Назви великих географічних об'єктів – макротопоніми – зрідка стають предметом обговорення і перейменування, і навпаки, міські лінійні об'єкти – мікротопоніми – часто. Суспільну потребу в таких перейменуваннях диктують поточний політичний момент та ідеологія. Дуже часто зміни назв мікротопонімів відбуваються у зв'язку з морально-ідеологічними і політичними протистояннями. Під час великого політичного протистояння місцева влада часто під тиском, без проведення належного історико-топонімічного аналізу, змінює назви, що викликає невдоволення суспільства. Так, у перші десятиліття радянської влади у харківській топоніміці склалося пролеткультівське відношення до історико-культурної спадщини, та виник цілий пласт «культової» радянської топоніміки. Влада демонструвала прагнення максимальної ідеологізації топонімів, повний розрив з буржуазним минулим та його цінностями. В результаті такої політики топоніміка «збагатилася» назвами, які часто не мали нічого спільного з місцевими особливостями, персоналіями, традиціями, ландшафтом тощо.

Серед нових урбанонімів питому вагу здобули персональні назви – на честь вождів та героїв революції, керівників Комуністичної партії і держави. Це призвело до вимивання з історичної пам'яті не тільки назв лінійних міських об'єктів, що більше ніж будь-які інші топонімічні категорії зазнають свідомої номінації та перейменування, а і міст, які мали інколи багатовікову історію. До речі, не випадково саме цей пласт топонімічних назв викликав хвилю широкої критики, та несприйняття суспільством під час кризи радянської системи, оскільки їх широке застосування привело до виключення з топонімічної мапи історично значущих назв. Перші десятиліття існування радянської влади у Харкові призвели до значних змін у топоніміці. Подібного масштабу перейменувань в історії міста не було, ані раніше ані потому. Разом з тим варто пам'ятати, що будь-яка влада завжди активно намагається формувати історичну пам'ять, пристосовуючи її до особистих вимог.

© М. Ю. Тахтаулова, 2014

Інша справа, що ця влада не завжди досягає поставленої мети. Проте, одночасно увічнюючи своє ім'я у топонімічних назвах, вона залишає для наступних поколінь історичну інформацію, яка розкриває суспільні підстави виникнення урбаноніму.

Розглядаючи проблему впливу ідеологічних факторів на трансформацію топонімічної мапи Харкова у 20-30-ті рр. ХХ ст., слід зазначити, що ця проблема привертала увагу дослідників. Відомості про зміни у топоніміці Харкова містяться в узагальнюючих працях з історії міста [16, 17], а також у спеціальних науково-популярних виданнях про міські лінійні об'єкти, де міститься інформація з історії харківських вулиць та площ, про діячів та історичні події, на честь яких були вони названі [15, 18], зокрема окреслюється і вплив ідеології на певні зміни у топоніміці Харкова. Цікавою видається інформація, що міститься в довідниках та путівниках по місту [14, 22]. Однак, аналізуючи історіографію приходимо до висновку, що обрана нами проблематика не була предметом спеціального дослідження. У даній статті з урахуванням сучасних досягнень історичної науки вона аналізується вперше.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні впливу офіційної державної ідеології на зміни у топоніміці Харкова, як засобу формування свідомості людей через знакові символи, що уособлюють у собі топоніми.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є те, що переломні моменти історії завжди супроводжувалися помітними змінами історико-географічних назв. Не виключенням стали революційні події 1917 р. Вперше зміни у харківській топоніміці відбулися 25 січня 1919 р. Зафіксовано зміни назв основних міських магістралей та площ. Обов'язковою постановою Виконавчого Комітету Ради робітничих депутатів було перейменовано вулицю Сумську у вулицю Карла Лібкнехта, Павлівську площу на площу Рози Люксембург, Миколаївська площа була перейменована на честь більшовика Тевелєва [3, арк. 84]. Щодо мотивів номінації вказаних урбанонімів, то вони мали яскраво виражений ідеологічний характер. Зокрема, центральна вулиця Харкова – Сумська – стала носити ім'я діяча німецького й міжнародного робітничого руху, одного із засновників Комуністичної партії Німеччини [22, с. 307-308]. Одна з найстаріших харківських площ – Павловська, стала носити ім'я ще однієї німецької та польської діячки міжнародного робітничого руху, співзасновниці Комуністичної партії Німеччини [22, с. 272]. Єдиним діячем, що мав відношення до Харкова, і на честь якого були здійснені перші радянські перейменування, був Мойсей Тевелєв – більшовик-революціонер, член обласного комітету Рад Донецько-Криворізької республіки, учасник становлення радянської влади у Харкові, якого було вбито у 1918 р. під час німецької окупації [14, с. 43]. Наступні перейменування з ідеологічних міркувань були здійснені 20 грудня 1919 р. [3, арк. 88]. Харківський топонімічний ландшафт втратив вулицю Катеринославську, що тепер стала носити ім'я одного із радянських більшовицьких діячів Якова Свердлова. Вулиця Петинська була перейменована на честь філософа-марксиста, діяча російського і міжнародного соціалістичного руху Георгія Плеханова. Частина вулиці Московської дістала назву Першого Травня. За рішенням Івано-Лисогірського ревкому від 22 січня 1920 р. вулиці Панасівська і Сахаро-Заводська були об'єднані і перейменовані у вулицю Котлова [3, арк. 91].

Іван Котлов приймав участь у становленні радянської влади у Харкові, керував харківською підпільною організацією КП(б)У у 1918-1919 рр. [22, с. 147]. Ось такими були перші спроби радянської влади через топоніміку впливати на формування суспільної свідомості громадян, увічнивши у вуличних табличках імена відомих світових та радянських діячів робітничого та більшовицького рухів.

Наступний крок трансформації харківської топоніміки відбувся у листопаді 1922 р. Вулицю Єпархіальну було перейменовано на честь видатного діяча більшовицької партії, керівника збройних повстань у Харкові у 1905 та 1917 рр. – Артема [22, с. 16]. Колишня вулиця Семінарська здобула ім'я Володарського – наркома у справах друку, агітації та пропаганди Петрограда [22, с. 54]. Одна з найдавніших вулиць Харкова, що є у списку вулиць 1804 року [2, арк. 1] – Воскресенська, була перейменована на честь ще одного більшовицького діяча Мойсея Урицького. Продовжуючи традицію увічнення імен закордонних, зокрема німецьких, діячів робітничого руху та Комуністичної партії, з харківського топонімічного наративу було викреслено назви вулиць Староінститутська (первинно Благовіщенська) на користь Карла Маркса [22, с. 122]. Зникла і вулиця Мала Різдвяна, яка на честь п'ятої річниці Жовтневої революції була перейменована у вулицю Енгельса [22, с. 361]. До цього переліку необхідно додати вулиці Ернеста Тельмана – колишня Проїзна [22, с. 313], та Клари Цеткін, що замінила один з найперших зафіксованих у 1804 році міських топонімів – Римарську [3, арк. 1]. У міський топонімічний наратив замість вулиці Вознесенської було вписано ім'я німецького філософа-матеріаліста Людвіга Фейєрбаха [22, с. 329]. Колишня Гімназична вулиця була перейменована у Домбаля, на честь білоруського економіста, який приймав активну участь у революційних подіях 1917-1918 рр., зокрема, координував селянський рух [22, с. 93, 156].

Харківський топонімічний наратив збагатився топонімами, де увічнювалась Революція, Червоноармієць, Свідомість, Комсомолець. Наука Пролетаріату. Отже, вісімнадцять топонімів було перейменовано, переважна більшість яких, хіба що за виключенням Артема, не мали безпосереднього відношення до Харкова. Вказані топоніми стали відповіддю на виклик часу, оскільки назви виникають історично й у відповідності до суспільної потреби. Топоніми, які мали яскраве ідеологічне забарвлення, і не характеризували об'єкт. Проте, як кожне соціальне явище існували у суспільстві й були підпорядковані історичній закономірності. Отже, причини, що породжують назви, завжди історичні, в цьому і полягає основний закон топоніміки [1, с. 35].

Відреагувала харківська топоніміка і на смерть вождя революції, щоправда незначними перейменуваннями, задовольнившись лише Лелюківським провулком на Холодній горі, що став Ленінським, й Досекінською вулицею на Шатилівці, що стала носити назву вулиці Леніна [22, с. 172, 171]. Більш масштабні увічнення Володимира Леніна ще чекали на Харків.

Актуальними для Харкова на початку 1920-х рр. стали розширення міської межі та зміни в адміністративно-територіальному поділі міста. Згідно протоколу засідання Президії Губвиконкому від 9 жовтня 1920 р. було встановлено нові кордони міста [4, арк. 226, 157]. Так, замість районів 5 квітня 1920 р. у місті

з'явилися Ревкоми: Петинсько-Журавлівський, Основ'янсько-Холодногірський та Іваново-Лисогірський [7, арк. 79]. Також було визначено кордони районів та приналежність до них вулиць [6, арк. 15; 5, арк.16, 16 зв, 17]. У вересні 1924 р. Петинсько-Журавлівський район було перейменовано у Червонозаводський, тут були зосереджені найбільші харківські заводи – Харківський тракторний завод, «Серп і молот» тощо [20]. Івано-Лисогірський район у 1929 р. на засіданні Президії Харківської міської ради робітничих та червоноармійських депутатів було перейменовано у Ленінський [19]. Місто здобуло ще одне символічне уособлення вождя світового пролетаріату.

У березні 1924 р. було встановлено нову міську межу Харкова. Згідно з постановою Харківського губвиконкому в межі міста було включено Померки, Сокольники, Основу, Залютино, Шатилівку, Павлівку, Лису Гору, Немишлю, Тюріну дачу, Нову Баварію, Рубанівку, Липову Рощу, Ясну Поляну та інші приміські хутори та райони [8, арк. 77-78]. В цілому площа міста зросла в 3,64 рази, що становило 10998,43 гектара землі. Всього до нової міської межі увійшло 59 населених пунктів [21, с. 124]. Це викликало появу великої кількості однойменних вулиць. Була здійснена певна робота по впорядкуванню топонімічного середовища у новоприєднаних районах, проте масштабних перейменувань здійснено не було аж до 1936 р.

Наступною віхою у топонімічній політиці радянської влади став червень 1925 р. Кінний майдан став площею Повстання, увічнивши у вуличній табличці революційні події 1905 р. Також цим подіям завдячує і зміна назви вулиці Старо-Московська на вулицю Броненосця «Потьомкіна» [22, с. 58, 200-201]. Не оминули увагою і Кінну вулицю, що стала за пропозицією Комісії у справах нагородження при ВУЦВК носити ім'я Євгенії Бош – української партійної та державної діячки, секретаря першого українського радянського уряду [22, с.32]. Вулиця Юмівська, яка була прокладена на землі та за ініціативи купця Г. Юма, завдяки чому й отримала свою первісну назву у 1888 р., була перейменована на Мархлевського. Ю. Мархлевський був діячем міжнародного революційного руху, зокрема працював у Польщі та Литві [22, с. 79]. В цей період харківська топоніміка поповнилась ще одним «ленінським» топонімом, замінивши Павловський провулок на провулок Юного Ленінця [22, с. 363].

На честь десятої річниці Робітничо-Селянської Червоної Армії у харківській топоніміці відбулися певні зміни. Технологічна вулиця була перейменована на честь радянського військового і державного діяча Михайла Фрунзе [22, с. 331]. Одна з найперших вулиць Харкова – Коцарська, стала вулицею Котовського [22, с. 149]. Григорій Котовський – людина з сумнівним кримінальним минулим, яка у роки громадянської війни (1918-1922 рр.) зробила стрімку кар'єру. Його ім'я було увічнено у топоніміці більш ніж 10 українських міст. Втім, згідно списку вулиць за 1954 р., Коцарській повернули її історичну назву. Проте, топонім «Котовського» не зник з мапи Харкова. На Журавлівці вулицю Мар'євську та Конюшенний провулок у вересні 1936 року об'єднали, номінувавши їх вулицею Григорія Котовського [22, с. 148].

В цей же час топонімічна мапа міста починає рясно «червоніти». Цей колір в роки революції здобув надзвичайно яскраве ідеологічне забарвлення. Серед перших «червоних» топонімів були Червоногвардійська вулиця – колишня вулиця Катерининська на Москалівці, Червонапрапорна вулиця замінила назву Каплуновська, на номінацію якої мав вплив релігійний чинник. Одна з найстаріших вулиць Харкова – Університетська вперше зазнала перейменування у листопаді 1922 р. ставши вулицею Вільної Академії, проте, 25 лютого 1928 р. знову була перейменована на Червонокомівську, ймовірно назва походить від аббревіатури «червоний командир» [22, с. 325].

Друга половина 1930-х рр. стала періодом значних змін в адміністративно-територіальному поділі міста. За певними виключеннями в цей час склався близький до сучасного адміністративний поділ Харкова. З'явилися нові адміністративні райони. На засіданні президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету від 4 серпня 1932 р. було прийнято рішення щодо створення у місті Харкові двох нових районних рад – у Держинському та Червонозаводському районах [13, арк. 109]. Постановою Президії Харківської міської ради від 3 квітня 1935 р. району і районній раді ХТЗ присвоїли ім'я С. Орджонікідзе, оскільки саме тут було розташовано Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе Президія ВУЦВК задовольнила клопотання міської ради [10, арк. 18, 30]. На засідання Президії Харківської міської ради від 4 січня 1938 р. було вирішено, що у відповідності до постанови ЦВК УРСР у місті Харкові утворюється два нових адміністративних райони – Кагановичський та Сталінський, та було уточнено вже існуючі й затверджено нові межі районних рад міста Харкова згідно плану [11, арк. 7, 31, 32].

Отже, в результаті численних змін в адміністративно-територіальному поділі Харкова на 1938 р. склалися наступні райони: Держинський, Жовтневий, Кагановичський, Ленінський, Орджонікідзевський, Сталінський, Червонозаводський, Червоно-Баварський. Вважаємо за доцільне окреслити межі цих адміністративних одиниць, як вони зафіксовані у документах Президії міськради. Це варто зробити з огляду на те, що вони більш-менш стабільно будуть існувати протягом тривалого часу. Орджонікідзевський район розташовувався у межах від проспекта імені Сталіна за 2-м селищем імені Комінтерна, виключаючи селище Немишлю, понад селищем Немишля, понад хутором Петренки до міської межі, по міській межі до Чугуївського шосе, виключаючи містечко Рогань, по межі радгоспу імені 12-річчя РСЧА, колгоспу імені Ворошилова та артілі імені Сталіна, з включенням хутора Чуніхіна, Павленкова, Горбані, і далі по межі Селекційної станції через колишній Всеукраїнський стадіон імені Г. І. Петровського до проспекту імені Сталіна. Червонозаводський район у межах від Харківського мосту по проспекту імені Сталіна до межі з Орджонікідзевським районом, далі по межі з Орджонікідзевським районом, і далі по межі міста Харкова з включенням Безлюдівських полів зрошення, далі по межі з Баварським районом по річці Уди і Лопань, до залізниці, по залізниці до перетину зі Зміївським шосе і далі, включаючи Зміївську вулицю, Нетеченську вулицю, через Нетеченський провулок, набережну, до Харківського мосту. Сталінський район включав територію по проспекту імені Сталіна починаючи від Харківського мосту, межі 1-го і 2-го селищ

імені Комінтерна, межі хуторів Немишлянської сільради, нова смуга міста, що йде по межах із землями радгоспу «Українка», радгоспу імені Шевченка, Шевченківської та Велико-Данилівської сільрад до річки Харків, і далі вниз по річці до Харківського мосту.

Кагановичський район включав описані вище межі Сталінського району від Харківського мосту по річки Харків, вверх до міської мережі, і далі по новій межі міста Харкова до Білгородського шосе. По Білгородському шосе вниз по вулиці К. Лібкнехта до проспекту імені Сталіна до Харківського мосту. Держинський район охоплював територію починаючи від перетину річки Лопань з новою межею міста Харкова далі по межі міста Харкова з землями Харківського РВК до Білгородського шосе далі по лівому боку шосе і вулиці К. Лібкнехта, правому боку майдана Тевелева, майдану Р. Люксембург, повз готель «Асторія», будинку Колективіста, Газетному провулку і далі вгору річки Лопань до земель сільськогосподарської зони з включенням до складу району Держинського Лісопарку, Сокольників, Померок, Шатилівки та Нової Павлівки. Ленінський район існував у межах річки Лопань з верхів'я від міської межі до перетину з залізницею, далі по полосі вилучення залізниць повз Новоселівку, далі по залізниці до перетину з межею міста Харкова, з включенням Григорівського бору. Червоно-Баварський район закріплювався у кордонах річки Лопань, залізничної смуги, межуючи з Жовтневим районом, і по залізниці до нової смуги міста Харкова. Жовтневий район визначався від початку проспекта імені Сталіна до Харківського мосту, далі по межі з Червонозаводським районом, по залізниці до перетину з річкою Лопань, далі по залізниці до заводу «Світло шахтаря», далі по річці Лопань до центру, далі по Газетному провулку, майдану Р. Люксембург та Тевелева, до початку проспекту імені Сталіна [12, арк. 31-32].

Щодо мотивів номінації нових районів, то тут яскраво простежується ідеологічна складова. У небуття пішли історичні назви районів Харкова, що відображали певні характеристики та особливості міста. Разом з канонізацією особи В. Леніна на харківській топонімічній мапі з'явилося ім'я Й. Сталіна. В 1930-ті рр. активно формувався культ особи Генерального секретаря ЦК ВКП(б). Це не могло не позначитися на топоніміці, як одному з інструментів формування державної ідеології, через залучення у свідомість громадян образів, які виникають у них під час перебування у певному урбанімічному середовищі.

Також у цей період активно підіймалося питання про розширення міської межі [9, арк. 30, 36] та нового підходу щодо планування міста. Зазначалося, що при проектуванні нового радянського міста слід враховувати, що він має відповідати новим формам народного побуту, як наприклад, планове розміщення громадських установ, об'єктів інфраструктури. Так само місто має бути зручним для проїзду, мати відповідну вуличну мережу з перспективою до її розширення [9, арк. 38]. В цей час до міста були приєднані нові території. Згідно постанови Харківської міської ради від 28 квітня 1935 р. селище Немишля було включено до складу Орджонікідзевської райради [9, арк. 28].

У перші два десятиліття радянської влади не було чіткої концепції найменувань та перейменувань у місті. Не було й певного державного органу, який би здійснював

і відповідав за топонімічну політику Харкова. За нашими даними, цим питанням могли займатися як міська рада так і губвиконком (пізніше обласна рада), а певні рекомендації надавала і ВУЦВК. Стрімке розширення міської межі, нерозподіленість у компетенції органів міського та обласного самоврядування, безсистемність та непослідовність перейменувань призвели до появи численних повторних назв вулиць, деякі урбаноніми одночасно мали по дві назви. Це викликало значні труднощі у роботі певних відомств та установ, зважаючи ще і на столичний статус Харкова. Кроки щодо упорядкування топонімічної мапи міста було здійснено за вказівкою з ВУЦВК про порядок привласнення імен визначних державних та партійних діячів [23, с. 345]. При міській раді було започатковано роботу окремої комісії під головуванням Голубовича, а також ці питання було віднесено до відання відділу Комунального господарства та Комунальної секції [11, арк. 151].

Результатом піврічної роботи цих підрозділів стало затвердження підготовлених ними перейменувань 482 міських лінійних об'єктів, що склало приблизно 35% усіх топонімів. У протоколі щодо змін у топонімічній мапі міста міститься пояснення причин перейменувань. Серед них «однойменні», «оформлені» та «застарілі». «Оформлені» топоніми були найчисельнішими, і отримали у своїй назві революційно-комуністичне забарвлення, увічнили ім'я більшовисько-пролетарських світових та вітчизняних діячів. До «застарілих» топонімів потрапили переважно ті, які джерелом своєї номінації завдячували релігійному чиннику.

Разом із «чистками» у партії, почалася і «чистка» вулиць. Так зникла вулиця Яна Гамарніка, радянського військового діяча, що проходив у справі Тухачевського, перейменована в Уфимську. Вулицю імені Панаса Любченка – українського партійного та державного діяча, одного з організаторів Голодомору в Україні 1932–1933 рр., звинуваченого у керівництві контрреволюційною націоналістичною організацією в Україні, перейменовали у вулицю Збройову. Вулиця названа ім'ям Генерального комісара держбезпеки СРСР, якого звинуватили в ряді злочинів, від вбивств до зради Батьківщини, Ягоди, стала вулицею Комуни Дзержинського. Символічною видається подібна спадкоємність.

Висновки. Отже, підводячи підсумки, зазначимо, що вплив ідеологічного чинника на топонімічну систему значно збіднив її, зробив одноманітною, порушивши топонімічний «закон» індивідуалізації й ідентифікації. Це особливо позначилося на найменуваннях міських об'єктів – вулиць, адже і сьогодні у кожному місті чи селищі замість давньої назви, що підкреслювала місцеві особливості, є ідеологічно забарвлена назва – Леніна. Ідеологічний фактор значно вплинув на трансформацію топонімічної мапи Харкова, позбавивши її місцевого колориту та історизму. Незважаючи на певну деідеологізацію урбанонімів міста, третина з них і сьогодні носить радянські назви, що були увічнінені в перші десятиліття радянської влади.

Список літератури: **1.** *Бондаренко Г. В.* Исторична топоніміка: Навчальний посібник / Г. В. Бондаренко, В. В. Кихтюх. – Луцьк, 2012. – 164 с.; **2.** *Держархів* Харківської обл., ф. 3, оп., спр. 650, 8 арк.; **3.** *Держархів* Харківської обл., ф. 45, оп. 4, спр. 11995, 83 арк.; **4.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-89, оп. 1, спр. 132, 347 арк.; **5.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-183, оп. 1, спр. 39, 242 арк.; **6.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-183, оп. 1, спр. 123, 83 арк.; **7.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-203, оп. 1, спр. 1588, 246 арк.; **8.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-203, оп. 1, спр. 900, 50 арк.; **9.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-408, оп. 8, спр. 1607, 56 арк.; **10.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-408, оп. 10, спр. 42, 30 арк.; **11.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-408, оп. 10, спр. 662, 412 арк.; **12.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-408, оп. 10, спр. 680, 320 арк.; **13.** *Держархів* Харківської обл., ф. Р-3770, оп. 1, спр. 74, 36 арк.; **14.** *Довженко Е. Б.* Словарь исчезнувших названий. Выпуск I. Харьков: Исторический центр. Нагорная часть / Е.Б. Довженко. – Харьков, 2010. – 136 с.; **15.** *Дьяченко Н. Т.* Улицы и площади Харькова / Н. Т. Дьяченко. – Х., 1974. – 269 с. **16.** *История* города Харькова XX столетия / [А. Н. Ярмыш и др.; ред. Е. П. Кушнарёв и др.]. – Харьков, 2004. – 686 с. **17.** *Лейбфрейд А. Ю.* Харьков. От крепости до столицы / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Х., 1998. – 332 с. **18.** *Мачулин Л. И.* Улицы и площади Харькова. – Х., 2007. – 480 с.; **19.** *О районе:* [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city.kharkov.ua/ru/gorodskaya-vlast/ispolnitelnyie-organy/rajonnyie-administraczii/leninskij-rajon/o-rajone.html>; **20.** *О районе:* [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city.kharkov.ua/ru/gorodskaya-vlast/ispolnitelnyie-organy/rajonnyie-administraczii/chervonozavodskij-rajon/o-rajone.html>; **21.** *Харків:* Збірник архівних документів і матеріалів / [упоряд. О. С. Гнезділо та ін.; ред. А. І. Епштейн]. – Харьков, 2004. – 320 с.; **22.** *Харьков:* Справочник по назвам: 7000 улиц, площадей, скверов, районов / [сост. Е. Н. Дмитриева, Е. В. Дьякова, Н. М. Харченко; ред. С. М. Куделко]. – Харьков, 2011. – 432 с.; **23.** *Хорошкований О. В.* Локальна (місцева) топоніміка: спосіб творення, зміни, їх характер / О. В. Хорошкований // Историчне краєзнавство і культура: VIII Всеукраїнська наукова конференція. – Київ-Харків, 1997. – Ч. II. – С.342-346.

Надійшла до редколегії 11.04.2014 р.

УДК 94:314.148(477.54)«XVIII/XX»

Топоніміка та ідеологія: зміни у топоніміці Харкова в перші десятиліття радянської влади / М. Ю. Тахтаулова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 118-126. Бібліогр.: 23 назви. – ISSN 2079-0813.

У статті авторка аналізує вплив ідеологічного чинника на трансформацію топонімічної мапи Харкова з 1919 р. по кінець 30-х рр. ХХ ст. Також приділено увагу змінам адміністративно-територіального устрою міста, проаналізовано джерела номінації харківських міських районів та вулиць. Вплив ідеологічного чинника на топонімічну систему значно збіднив її. Незважаючи на певну деідеологізацію урбанонімів міста, чимало з них і сьогодні носить радянські назви, що були увічнені в перші десятиліття радянської влади.

Ключові слова: адміністративний район, вулиця, ідеологія, пропаганда, топонім, урбанонім.

УДК 94:314.148(477.54)«XVIII/XX»

Топонимика и идеология: изменения в топонимике Харькова в первые десятилетия советской власти / М. Ю. Тахтаулова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 118-126. Бібліогр.: 23 назви. – ISSN 2079-0813.

В статье автор анализирует влияние идеологического фактора на трансформацию топонимической карты Харькова с 1919 года по конец тридцатых годов ХХ столетия. Также уделено внимание изменениям административно-территориального устройства города. Проанализировано источники номинации харьковских городских районов и улиц. Влияние идеологического фактора на топонимическую систему значительно обеднил ее. Несмотря на определенную деидеологизацию урбанонимов города, многие из них и сегодня носит советские названия, которые были увековечены в первые десятилетия советской власти.

Ключевые слова: административный район, идеология, пропаганда, топоним, улица, урбаноним.

The influences on the transformation of the ideological factor toponymic map Kharkov from 1919 until the end of the thirties of the twentieth century are analyzed in this article. The changes in administrative-territorial structure of the city were also given attention. The main sources nomination Kharkov urban areas and streets were analyzed. The influence of the ideological factor on toponymic system significantly emasculated it. Despite some deideologization of the street urbanonim, many of them wearing Soviet names that have been immortalized in the first decades of Soviet power.

Keywords: administrative region, ideology, placename, propaganda, street urbanonim.